

renkuosi
lietuva

KAD GRĮŽTI Į LIETUVĄ BŪTŲ LENGVIAU

IŠ UŽSIENIO GRĮŽUSIŲ LIETUVIŲ PATIRTYS,
SUNKUMAI IR REKOMENDACIJOS

2015

renkuosi
lietuvą

Parengta tyrimo „Lietuvos piliečių, emigravusių į Vakarų šalis po 2000 m., sprendimo grįžti į tėvynę dinamika ir veiksniai (kokybinė analizė)“ (dr. Rasa Erentaitė) pagrindu.

© Tarptautinė migracijos organizacija (TMO)

Studijoje ir jos santraukoje pateikta informacija nebūtinai atspindi oficialią Lietuvos Respublikos ar TMO ir jos šalių poziciją.

Visos teisės saugomos. Kopijuoti visą ar dalimis, taip pat naudoti komerciniais tikslais be Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuro raštiško leidimo draudžiama.

IŠ UŽSIENIO GRĮŽUSIŲ LIETUVIŲ PATIRTYS, SUNKUMAI IR REKOMENDACIJOS

Nepaisant išliekančių didelių emigracijos iš Lietuvos mastų, pastaraisiais metais vis daugiau išvykusių į užsienį Lietuvos piliečių nusprendžia grįžti gyventi į tėvynę. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, **per dešimtmetį nuo 2004 m. grįžtamoji Lietuvos piliečių imigracija į Lietuvą išaugo beveik šešis kartus**, 2014 m. grįžo 19 528 asmenys. Nuo 2004 m. taip pat pastebima, kad tarp atvykstančiųjų gyventi į Lietuvą daugumą ima sudaryti Lietuvos piliečiai, o vėliau registruojama vis didesnė jų dalis bendrame imigracijos į Lietuvą sraute. **2014 m. Lietuvos piliečiai sudarė 80 proc. atvykusiųjų gyventi į Lietuvą** (Lietuvos statistikos departamentas, 2015).

Augant grįžtančiųjų skaičiui, Lietuvoje vis aktualiau tampa suprasti, kas skatina ir stabdo sprendimą grįžti, kokie sunkumai laukia grįžusiųjų bei kaip galima paskatinti ir palengvinti išvykusiųjų grįžimą į tėvynę. Į šiuos klausimus padės atsakyti Tarptautinės migracijos organizacijos projekto „Renkuosi Lietuvą“ užsakymu atliktas kokybinis tyrimas, kuriame į tiriamą reiškinį žvelgiama pačių grįžusių migrantų akimis. Šiame tyrime **sprendimas grįžti į kilmės šalį** suprantamas kaip *dinamiškas individo nuostatų formavimosi ir kitimo procesas, vykstantis sąveikaujant skirtingo lygmens konteksto bei paties individo vidiniams veiksniams ir vedantis link apsisprendimo grįžti bei šio sprendimo įgyvendinimo*. Remiantis šia samprata tyrime siekta nustatyti, su kokiais iššūkiais susiduria iš užsienio grįžę lietuviai ir kaip kinta migrantų nusistatymas dėl gyvenimo Lietuvoje prieš emigraciją, emigracijos metu bei grįžus, taip pat kokie veiksniai lemia šių nuostatų pokyčius.

TYRIMO METODAI

Tyrime dalyvavo **dvylika nuo 2 iki 10 metų užsienyje praleidusių Lietuvos piliečių**, kurie grįžę **buvo pragyvenę Lietuvoje nuo 3,5 mėn. iki 3 metų**. Tyrimo dalyviai atrinkti taikant tipinių atvejų metodą, t. y., įtraukiant dažniausiai pasitaikančius atvejus. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, buvo sudaryti tipiniai į Lietuvą grįžtančiųjų migrantų portretai (pagal lytį, amžių, santuokinį statusą, buvusią gyvenamąją valstybę bei gyvenamąją vietą Lietuvoje) ir pagal juos at-

rinkti tiriamieji. Tyrime naudotas **pusiau struktūruoto interviu meto-
das, papildytas laiko diagrama.**

Tyrimo dalyvių demografinės charakteristikos (N = 12):

Imties charakteristikos		Tyrimo dalyviai
Lytis	Vyras	5
	Moteris	7
Amžius	20–29	5
	30–39	6
	40+	1
Tautybė	Lietuvių	11
	Rusų	1
Santuokinis statusas	Nesusituokę	5
	Susituokę	7
Vaikų skaičius	Neturi	6
	Turi bent 1 nepilnametį	5
	Turi pilnamečių vaikų	1
Išsilavinimas	Pagrindinis	1
	Aukštesnysis	1
	Aukštasis neuniversitetinis	1
	Aukštasis vienkopis	1
	Aukštasis bakalauro	6
	Aukštasis magistro	2
Buvusi gyvenamoji vieta (valstybė)	Anglija	6
	Škotija	1
	Airija	1
	Vokietija	1
	JAV / Kanada	1
	Švedija	1
	Olandija	1
Gyvenamoji vieta Lietuvoje (apskritis)	Vilniaus apskritis	5
	Klaipėdos apskritis	3
	Panevėžio apskritis	2
	Šiaulių apskritis	1
	Alytaus apskritis	1

KADA IR KAIP FORMUOJASI SPRENDIMAS GRĮŽTI Į LIETUVĄ?

Tyrimo duomenys parodė, kad asmuo gali apsispręsti grįžti gyventi į Lietuvą bei keisti su šiuo sprendimu susijusias savo nuostatas ir prieš išvykdamas, ir būdamas emigracijoje, ir grįžęs į Lietuvą. Kiekviename šių etapų išryškėja specifiniai įvairaus lygmens veiksniai, svarbūs emigrantų sprendimams ir elgesiui. Siekiant suprasti sprendimą grįžti į tėvynę ir su juo susijusius veiksnius svarbu atsižvelgti į migracijos ciklo etapų specifiką.

Prieš išvykstant

Tyrimo duomenimis, laikotarpis prieš išvykstant gyventi į užsienį gali būti labai svarbus sprendimui grįžti. Dauguma tyrimo dalyvių buvo nusistatę grįžti gyventi į Lietuvą dar prieš išvykdamai į užsienį. Tokia nuostata buvo minima nepriklausomai nuo to, kokiomis aplinkybėmis teko išvykti ir į kokią šalį. Tarp tyrimo dalyvių ji skyrėsi tik savo konkretumu. Vieni jau buvo tiksliai susiplanavę, kada tą sprendimą grįžti įgyvendins, kiti tokio plano neturėjo, tačiau įsivaizdavo, kad ateityje gyvens Lietuvoje. Dar kiti išvažiuodami neturėjo nei konkretaus plano, nei abstrakčios grįžimo į tėvynę vizijos, tačiau neatmetė galimybės grįžti ir retrospektyviai sakė visada jautę norą gyventi Lietuvoje.

”

„Buvau supykusi biški ant darbdavių, ant Lietuvos, bet šiaip, realiai, nenorėjau išvažiuoti. Aš buvau biški mačusi, biški pavažinėjusi prieš tai dar. Nieko ten įspūdingo nėra, Lietuvoje gražiausia, geriausia“

(43 m., moteris)

”

„Išvažiavau su ta nuostata, kad aš išvažiuoju, išmokstu ir grįžtu. Dėl to aš rinkausi tokią studijų kryptį, kurios Lietuvoje tuo metu tokios bakalauro studijų krypties nebuvo. <...> man norėjosi turėti savo, išmokti kažką, ko čia nėra, ir grįžti“

(25 m., moteris)

Nepriklausomai nuo nuostatos grįžti į tėvynę konkretumo, tyrimo dalyviai teigė ją rėmęsi vėlesniais migracijos ciklo etapais. Daugumai tai buvo svarbus atskaitos taškas, rodęs kryptį tose situacijose, kai reikėjo priimti sprendimus būnant užsienio šalyje. Nors emigracijos aplinkybės buvo įvairios – nuo priverstinės dėl sunkios finansinės padėties iki seniai planuoto ir laukto savanoriško išvykimo, išankstinis nusistatymas grįžti į Lietuvą buvo svarbus visiems.

Emigracijoje

Nustatyta, kad nuostatos dėl grįžimo gyventi į Lietuvą intensyviausiai kinta emigracijos laikotarpiu. Tai galima sieti su migrantų prisitaikymo užsienio šalyje etapais, kurių šiame tyrime išskirti penki. Pirmąjį laikotarpį iškart po emigracijos galima pavadinti „sunkia pradžia“. Dauguma tik atvykę į

užsienio šalį patiria įvairių sunkumų, pavyzdžiui, sunku įsidarbinti, sunkios darbo ir gyvenimo sąlygos, apima vienišumo, svetimumo naujoje aplinkoje jausmas, ilgimasi artimųjų. Dauguma nurodė, kad išgyvendami įsikūrimo užsienyje pradžios sunkumus jautė mažesnę norą būti naujoje šalyje, dažnai galvojo apie tėvynę, artimuosius. Šiuo metu nuostatos gali reikšmingai pasikeisti, pavyzdžiui, gali žymiai sutrumpėti planuojamas gyvenimo užsienyje laikotarpis. Vis dėlto tarp šio tyrimo dalyvių nėra vienas, susidūręs su pradiniais emigracijos sunkumais, negrįžo į Lietuvą tuoju pat. Trumpalaikėje perspektyvoje pradiniai sunkumai greičiau veikė atvirkščiai – paskatino dėti daugiau pastangų įsitvirtinti naujoje šalyje.

”

„Suprantat, pirmas dalykas, man šalis nepatiko. Aš išlipau iš autobuso ir pasakiau: „čia ne mano“. Man iš vis nepatiko. <...> Gyvenimo būdas, namai, gatvės, man nieks nepatiko, žmonės, viskas – tik išlipus iš autobuso“

(59 m., vyras)

”

„Galvojau, dvejiems metams. O paskui dar dvejiems metams ir paskui dar dvejiems metams. Ir viso gavosi penkeri su puse metų“

(43 m., moteris)

Antras išskirtas emigracijos etapas – „į(si)traukimo ir prisitaikymo“. Šiuo laikotarpiu dauguma tyrimo dalyvių minėjo susikūrę tinkamas gyvenimo sąlygas, įsitraukę į darbą, studijas, susitvarkę reikiamą socialinę paramą, apskritai patyrę daugiau teigiamų emocijų, daugiau pasitenkinimo savo padėtimi ir gyvenimu užsienio šalyje. Galima pastebėti ir intensyvesnę asmeninį gyvenimą, teigiamus pokyčius ir planus šeimoje. Šiame etape apie grįžimą ir gyvenimą Lietuvoje nėra intensyviai galvojama, išankstiniai grįžimo planai atidedami, planuotas gyvenimo užsienyje laikas išsitęsias, vyrauja labai konkretūs planai ir siekiai, susiję su kasdiene išvykusiųjų veikla ir artimiausia aplinka. Galima daryti prielaidą, kad šiame etape yra mažiausia tikimybė grįžti į kilmės šalį. Vis dėlto daugeliu atvejų minties grįžti nėra atsisakoma, greičiau tokie svarstymai atidedami ateičiai.

Mintys apie grįžimą ir gyvenimą Lietuvoje jau dažnesnės kitame svarbiame etape, kurį galima pavadinti „besikaupiantis diskomfortas“. Nepai-

sant įsibėgėjusio kasdienio gyvenimo, kai kurie dalykai, keliantys sunkumų gyvenantiems užsienyje, ilgainiui neišnyksta, o atvirkščiai, tampa vis labiau pastebimi ir kliudantys. Tyrimo dalyviai dažniausiai minėjo, kad slėgė nuolat jaučiamas artimųjų ilgesys, svetimumo, nepripažinimo jausmas, vienišumas. Kiti skundėsi nuolatiniu stresu darbe, sunkiu darbu, sunkumais derinant darbą ir šeimos gyvenimą, nelegaliu statusu. Su šiomis besitęsiančiomis neigiamomis patirtimis tyrimo dalyviai siejo vis stiprėjančią nuovargio jausmą. Daugumai jų tai buvo patirties, skatinančios mintis grįžti, etapas.

”

„Tai be abejo, ten motyvuoja tas, kad yra atlyginimas geresnis, po truputį imi susigyventi, pritapti, suprasti, darosi gyventi patogiau iš dalies, bet vis tiek buvo tas, kad trūko visko, ką turiu čia: draugai, aplinka, bendras saugumo pojūtis Lietuvoje man asmeniškai yra didesnis. Aš tiesiog čia jaučiuosi jaučiau <...>“

(31 m., vyras)

”

„Bet darbas buvo labai sunkus, man plyšo išilginiai raumenys ir aš kelti nebegalėjau. Tai paskiau vairuotoju ten dirbau, išvežiodavau siuntinius. O paskui plėšiausi, plėšiausi, kol atsidūriau lignoninėje. Išsekimas man buvo, penkiolika kilogramų numečiau. <...> Kaip tik dukra buvo Londone per vasarą padirbėti ir parsivežė mane su lazda. Ir taip vat baigėsi mano Anglija“

(43 m., vyras)

„Kažkaip galvojom, kad gims antras vaikas ir tada ruošimės namo. Gimus dukrai atsisakėm namo, išsinuomojom pusę namo su lietuviais per pusę. Jau tada susispaudėm, daug daiktų net išsisiuntėm į Lietuvą, jau prasidėjo konkretūs veiksmai. Po truputį pakuotis, ruoštis, nuo 2009 m. jau pradėjom ruoštis namo“

(36 m., moteris)

„Besikaupiančio diskomforto“ laikotarpis baigiasi „sprendimo grįžti“ etapu. Dalis šį sprendimą priima palaipsniui, susikaupus kritiniam nepasitenkinimo gyvenimu užsienyje lygiui, tačiau dauguma nurodo įvykius, kurie tapo „paskutiniu lašu“ arba kritine patirtimi apsisprendžiant grįžti į Lietuvą. Čia išryškėja asmeninių patirčių, artimų santykių reikšmė. Įvairių kritinių asmeninių įvykių išgyvenimas priverčia įvertinti kainą, kurią tenka sumokėti už gyvenimą užsienio šalyje. Kai kuriais atvejais atsiranda priešingas procesas integracijai – dedamos pastangos nepritapti, neprarasti noro grįžti į Lietuvą. Apsisprendusieji grįžti nustato naują grįžimo terminą, kuris paprastai susijęs su tam tikrais asmeniniais tikslais (mokslo baigimu, tam tikros sumos sutaupymu) arba su tam tikrais įvykiais (pavyzdžiui, laikas vaikui eiti į pirmą klasę). Priėmus sprendimą po tam tikro laiko grįžti į Lietuvą, pradedama rengtis išvykti. „Pasirengimo grįžti“ etapas, nors ir tvirtai apsisprendus grįžti, gali užtrukti iki metų ar net trejų.

Grįžus į Lietuvą

Nuostatos dėl gyvenimo Lietuvoje ir emigracijos kinta ir grįžus į Lietuvą. Iš dalies šiuos pokyčius galima sieti su prisitaikymo gyventi Lietuvoje procesu, jo eiga. Nors dalis grįžusiųjų Lietuvoje nepatyrė reikšmingų sunkumų arba išgyveno, palyginti, nedidelį subjektyvų diskomfortą keliančias patirtis, maždaug pusė grįžusiųjų susidūrė su esminiais ekonominiais sunkumais, dėl kurių jautėsi neužtikrinti savo galimybės įsitvirtinti Lietuvoje. Dažniausi sunkumai – darbo neradimas, brangus pragyvenimas Lietuvoje, paramos šeimai stoka, sunkumai įgyvendinant savo smulkaus verslo idėjas ir pan. Daugiausia ekonominių sunkumų nurodė dvi grįžusiųjų grupės. Pirmoji – tai bedarbiai, t. y., tie, kuriems nepavyko susirasti pageidaujamo darbo ar pradėti planuoto verslo Lietuvoje. Antroji – moterys, auginančios mažamečius ar vyresnius vaikus. Šios moterys grįžusios neturėjo asmeninių pajamų Lietuvoje ir teigė, kad jų šeima po grįžimo pajuto didelę finansinę naštą ir žymiai išaugusias išlaidas kasdienėms šeimoms reikmėms.

Nepaisant grįžus į Lietuvą patirtų sunkumų, taip pat bendros nuomonės, kad tarptautinis mobilumas suteikia daug galimybių gyvenime, dauguma tyrimo dalyvių vis dėlto **išreiškė norą ilgalaikeje perspektyvoje likti Lietuvoje**, pakartotinę emigraciją vertindami kaip atsarginę alternatyvą ir prioritetą teikdami trumpalaikiai migracijai. Vis dėlto dalis tyrimo dalyvių, jau anksčiau patyrusių nesėkmingus bandymus

”

„O dabar norim čia kabintis. Bet vėl visur stabdo, bandžiau ir čia kabintis, bandžiau patentą jau pasiimti – Sodrai mokestis, patento mokestis... Pasiskambinau, kad registruoti siuntinius, kad vežioti siuntinius – 100 eurų į mėnesį mokestis valstybei, dar už kažką mokestis. Man jau nebėra iš ko pradėti važiuoti, aš jau nebeturiu pinigų keliui, kurui, ką galėjau skirti, aš viską susimokėjau, ir taip likau“

(37 m., moteris)

„Kaip pasikeitė pajamos? Sumažėjo labai labai daug, man dabar yra žiauriai sunku, nes yra pati pradžia. Tai nėra lengva. Piniginiu atžvilgiu kartais gali labai lengvai palūžti, nes [lyginį], kaip anksčiau gyvenai ir kaip dabar gyveni, kiek galėjai sau anksčiau leisti ir kiek dabar gali. Dabar kas kita – kad tu dirbi sau ir tam tikram tikslui, tai tave vėl palaiko“

(27 m., moteris)

„[Č]ia yra vienas iš tų dalykų, kurie buvo adaptacinis šokas – žiūri į kainas, skaičius litais, bet yra kaina eurais. O kada mangas kainuoja 15 Lt? Mano vaikas ten valgė kiekvieną dieną, ten kapeikas kainuoja. Arba pampersai, irgi tokia adaptacija – dvigubai brangiau. Kaip čia žmonės gyvena? Mes kai ten gyvenom, tai nepastebėjom, kad dėl vaiko biudžetas kažkaip [pasikeistų]... Nepastebi tokių dalykų, nes ten kapeikas kainuoja, o čia 10–13 eurų, labai brangu, kaip čia taip“

(31 m., moteris)

grįžti į Lietuvą, gyvena tarsi užburtame priverstinės migracijos rate, kurį nutraukti galėtų sėkminga adaptacija Lietuvoje, nes čia jie nori gyventi, tačiau tokia adaptacija vis neįvyksta ir šie migrantai patenka į dar vieną priverstinės migracijos ratą.

XXXXXX

Remiantis šio tyrimo duomenimis galima teigti, kad sprendimas grįžti gyventi į kilmės šalį yra procesas, prasidedantis dar prieš emigraciją ir besitęsiantis emigracijos metu. Nuostatos dėl grįžimo į Lietuvą kinta priklausomai nuo konkrečiam emigracijos etapui specifinių individualių ir konteksto veiksnių. **Galutiniam sprendimui grįžti svarbiausi ne pavieniai veiksniai, o jų sąveika bei sutapimas laike.** Kritiniais, apsispręsti verčiančiais galima laikyti **mikro lygmens veiksnius**: asmeninius ar artimiausių žmonių, šeimos aplinkoje patiriamus įvykius, pokyčius, kritines situacijas. Dėl tokių įvykių priimamas konkretus sprendimas grįžti, numatoma tiksli grįžimo data, pradedama jam rengtis. Vis dėlto, kad grįžimas į kilmės šalį būtų įmanomas, reikalingi ir tam **palankūs makro bei mezo lygmens veiksniai**, t. y., palankios / geresnės sąlygos kurtis Lietuvoje, joje veikiančios socialiniai tinklai ir pan. Šios aplinkybės kritiniu momentu gali veikti kaip katalizatoriai arba stabdyti sprendimo grįžti priėmimą.

SPRENDIMĄ GRĮŽTI Į LIETUVĄ SKATINANTYS VEIKSNIAI

Išankstinės nuostatos

- Išankstinė nuostata išvykti į užsienį laikinai
- Noras kurti savo gyvenimą Lietuvoje ilgalaikėje perspektyvoje

Darbo, gyvenimo sąlygų ir santykių sunkumai užsienyje

- Dėl alinančių darbo ir gyvenimo sąlygų prarasta sveikata, atsiradę sunkūs sveikatos sutrikimai, brangios gydymo paslaugos
- Sunkus, kvalifikacijos neatitinkantis, nemėgstamas ir karjeros perspektyvų neteikiantis darbas
- Nutrukę artimi santykiai (pvz., išsiskyrimas su partneriu, kurio raginimu išvykta į užsienį)
- Artimųjų, draugų netektys (pvz., emigracijoje mirę draugai, Lietuvoje mirę tėvai)
- Sumažėjęs socialinis tinklas (pvz., dėl išvykusių draugų)
- Nelegalus teisinis statusas

Emociniai sunkumai gyvenant užsienyje

- Svetimumo, atotrūkio nuo vietos gyventojų jausmas
- Vieniškumo jausmas
- Išsekimo, nuovargio jausmas, apatija
- Artimųjų, gyvenančių Lietuvoje, ilgesys
- Didėjantis atotrūkio nuo Lietuvoje gyvenančių draugų, artimųjų jausmas
- Lietuviško gyvenimo būdo ilgesys (pvz., laikas gamtoje – uogavimas, grybavimas; palyginti, lengvas susisiekimasis su artimaisiais, draugais)
- Savos aplinkos, kultūros, tradicijų ilgesys, noras jaustis savu, namuose

Vaikų auginimo sunkumai užsienyje

- Sunku suderinti darbą ir šeimą
- Artimųjų pagalbos trūkumas
- Noras auginti vaiką aplinkoje, kur yra daugiau šeimos narių, seneliai
- Sunkumai leidžiant vaiką į mokyklą (pvz., dėl kalbos, dėl neįprastų kultūrinių tradicijų)
- Požiūrio į vaikų auklėjimą skirtumai Lietuvoje ir užsienio šalyje

Palanki grįžimui situacija Lietuvoje

- Palanki informacija apie situaciją Lietuvoje (pvz., surinkta iš žiniasklaidos šaltinių ar išgirsta iš artimųjų, pažįstamų)
- Pagerėjusi artimųjų ekonominė situacija Lietuvoje
- Artimųjų, šeimos narių Lietuvoje palaikymas, susijęs su grįžimo planais
- Gautas kvalifikaciją atitinkantis darbas Lietuvoje
- Sėkminga užsienyje įgyta darbo patirtis, kurią galima pritaikyti Lietuvoje
- Emigracijos metu išryškėję gyvenimo Lietuvoje privalumai (lyginant su emigracijos šalimi)

Asmeninių pokyčių poreikis ir galimybės

- Naujų iššūkių paieška, noras pokyčių ir naujos pradžios Lietuvoje
- Pereinamasis gyvenimo momentas kaip tinkama proga grįžti į Lietuvą (pvz., užsienyje baigtos studijos, noras pakeisti darbą ar gyvenamąją vietą)
- Gera finansinė padėtis ir saugumas, suteikiantys drąsos grįžti į Lietuvą ir kurtis iš naujo

GRĮŽUSIŪJŲ SUNKUMAI LIETUVOJE

Dauguma grįžusiųjų, įsitvirtindami Lietuvoje, susidūrė su įvairaus lygms ir svarbos sunkumais. Dalis minėjo patyrę psichologinio pobūdžio prisitaikymo problemų, o **maždaug pusė tyrimo dalyvių, grįžę į Lietuvą, pasiekė ekonominių pragyvenimo galimybių ribą**. Su didžiausiais sunkumais susidūrė **socialiai pažeidžiami asmenys, ypač moterys ir šeimos, auginančios vaikus**.

Darbo ir gyvenimo sąlygų sunkumai grįžus

- Nedarbas, nesėkmingos darbo paieškos Lietuvoje
- Nuo kelių iki dešimt kartų sumažėjusios pajamos (lyginant su pajamomis užsienyje)
- Grįžus žymiai išaugusios išlaidos kasdienėms reikmėms – maistui, gyvenamojo ploto nuomai, šildymui, drabužiams, avalynei; apskritai brangus pragyvenimas Lietuvoje (lyginant su pragyvenimo galimybėmis emigracijos šalyje)
- Mažesnis būstas
- Nesėkmės įgyvendinant smulkaus verslo idėjas – per didelės išlaidos pradedant verslą, išsiperkant leidimus, licencijas, įrangą ir pan.
- Menkos galimybės užsidirbti verslo pradžia Lietuvoje
- Gaunamos per mažos ir nestabilios pajamos iš įkurto smulkaus verslo
- Maži atlyginimai jauniems darbuotojams, ilgi viršvalandžiai pradedantiems darbuotojams
- Neveikiančios, biurokratiškos, formalios pagalbos grįžtantiems programos (pvz., jaunimo sugrąžinimo, jaunimo darbo paieškos programos, mokymo programos, pameistrystės programos)
- Bendras darbdavių požiūris į darbuotojus – nevertinama užsienyje įgyta darbo patirtis, ir sudėtingi darbo santykiai Lietuvoje

Integraciją grįžus į Lietuvą apsunkinančios nuostatos

- Įtarus požiūris į grįžusiuosius darbo atrankos procese (pvz., manoma, kad grįžo tie, kurie neturėjo galimybių rasti darbą užsienyje, kad ir vėl išvyks, nebus stabilūs darbuotojai, nerimti ir pan.)
- Abejingas darbdavių požiūris į užsienyje baigtų studijų ir įgytos patirties lygį, studijų įstaigų reitingą
- Bendras tolerancijos, kantrybės, pagarbos bendraujant viešose vietose trūkumas
- Žiniasklaidoje atsispindinčios ksenofobiškos nuostatos

Vaikų auginimo sunkumai grįžus

- Lankstaus darbo galimybių stoka
- Vaikų priežiūros įstaigų trūkumas Lietuvoje
- Gaunamos minimalios pajamos Lietuvoje, neleidžiančios užtikrinti net būtiniausių vaiko poreikių
- Paramos šeimai stoka
- Dėl grįžimo prarasta galimybė gauti vaiko priežiūros išmokas iš valstybės
- Brangios kūdikių priežiūros prekės
- Didelės išlaidos mokyklai – pratyboms, knygoms, kurias reikia pirkti patiems ir kt.

Emociniai ir santykių / bendravimo sunkumai grįžus į Lietuvą

- Išskirtinumo jausmas, negalėjimas pritaipyti prie tų, kurie neturi emigracijos patirties
- Sunkumai randant bendraminčių, galinčių suprasti žmonių
- Atitolimas nuo ankstesnio socialinio rato Lietuvoje, kuris supo prieš išvykstant, emigracijos metu pasikeitę socialiniai tinklai Lietuvoje
- Rutinos jausmas nusistovėjus naujam gyvenimui Lietuvoje
- Sunkumai pasirinkti tarp visų galimų alternatyvų, kuo užsiimti Lietuvoje, kaip geriau panaudoti savo užsienyje įgytą patirtį (verslas, samdomas darbas, valstybės tarnyba ar kt.)

REKOMENDACIJOS POLITIKAI IR PRAKTINĖMS PRIEMONĖMS

Rekomendacijos remiantis tyrimo medžiaga ir išvadomis

1) Tikslinga toliau taikyti Lietuvos migracijos politikos gairėse (patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 79) numatytas grįžtamosios migracijos skatinimo priemones, **prioritetą teikiant**

- **giluminiams emigraciją skatinantiems socialiniams, ekonominiams ir kitokiems veiksniams šalinti ir socialiniam pažeidžiamumui mažinti; bene svarbiausia pagalbos grįžusiesiems forma – sudaryti galimybes integruotis į darbo rinką ir padėti užsitikrinti pakankamas pajamas pragyvenimui;**
- **siekiui, kad emigracijos procesai virstų mobilumo procesu (apykaitine migracija), nes šis procesas padeda grįžusiesiems lengviau įsitvirtinti Lietuvoje;**

- **išvykusių piliečių ryšius su Lietuva skatinantiems projektams, informacijos sklaidai**, konsultacijoms su grįžimu į Lietuvą ir gyvenimu Lietuvoje susijusiais klausimais (konsultacinė pagalba turėtų būti prieinama ir regionuose).

2) Ypač daug dėmesio reikėtų skirti **grįžusių moterų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, reintegracijai į darbo rinką bei kitokioms pagalbos formoms**, taip pat plėtoti įvairias pagalbos šeimoms su vaikais priemones.

3) **Sąlygų kurti verslą Lietuvoje palengvinimas.**

4) Vienas svarbiausių reemigracijos veiksnių – **nuostata gyventi Lietuvoje ir noras sieti save su Lietuva ilgalaikėje perspektyvoje. Svarbu palaikyti tokią Lietuvos piliečių nuostatą**, nes šis veiksnys grįžusiuosius siejo su Lietuva dar prieš išvykstant ir buvo svarbus sprendžiant reemigracijos klausimą.

5) Taip pat svarbu **skleisti informaciją apie teigiamus poslinkius Lietuvoje**, ypač įvairiais žiniasklaidos kanalais, nes emigrantai seka situaciją ir gerai jaučia bendras nuotaikas šalyje.

6) Lietuvos valstybė moka ne tik darbo jėgos nutekėjimo kainą, bet ir **emigrantų prarastos sveikatos kainą**. Dalis grįžtančiųjų turi rimtų sveikatos problemų, jiems sunku be valstybės paramos prisitaikyti Lietuvoje. Todėl **ypač svarbu rūpintis ne vien emigrantų grįžimu, bet ir jų sveikata, vykdyti prevencines priemones emigrantų sveikatos, darbo santykių srityje**. Pavyzdžiui, išvykstančiuosius reikėtų informuoti apie

- **pavojus sveikatai dirbant užsienyje** (emocinio perdegimo, fizinės sveikatos problemų prevencija);
- **medicininių paslaugų prieinamumą;**
- **darbo santykių aspektus**, kurie susiję su dirbančiųjų sveikatos problemomis;
- **adaptacijos etapus**, su kuriais jie susidurs išvykę, kad galėtų psichologiškai jiems pasirengti.

7) **Vidinės migracijos Lietuvos viduje galimybių išryškinimas ir skatinimas** gali būti reali alternatyva tiems, kurie į užsienį vyksta pereinamaisiais gyvenimo momentais siekdami pakeisti aplinką, ieškodami naujų iššūkių profesiniame ar asmeniniame gyvenime.

Post Scriptum: tyrimo dalyvių įžvalgos

- Didinti atlyginimus dirbantiesiems
- Sureguliuoti kainų ir atlyginimo balansą, t. y., kad iš atlyginimo būtų galima oriai pragyventi
- Paskaičiuoti realų pajamų minimumą, už kurį būtų įmanoma realiai pragyventi asmeniui ir šeimai, ir to minimumo pagrindu nustatyti minimalaus darbo užmokesčio bei socialinės paramos dydžius
- Teikti daugiau pagalbos grįžtantiems steigiant savo smulkų verslą, palengvinti biurokratinės procedūras ir mokesčius pradedantiems versle
- Stiprinti socialines garantijas
- Teikti svaresnę valstybės paramą auginantiems vaikams iki 18 m.
- Sudaryti sąlygas grįžusiems su kūdikiais gauti motinystės / tėvystės išmokas, neprarasti šių išmokų dėl grįžimo
- Rūpintis, kad grįžtų jaunos šeimos su vaikais, kad jos galėtų čia auginti naują kartą Lietuvai
- Mažinti korupciją
- Pritraukti daugiau tarptautinių bendrovių, skatinti investicijas Lietuvoje
- Sukurti vientisą pagalbos ir konsultacijų sistemą, per kurią grįžantieji galėtų gauti visą informaciją apie mokymus, kursus, kitas kvalifikacijos kėlimo galimybes, darbo pasiūlymus, investavimo galimybes, verslo steigimo žingsnius išvengiant biurokratinių kliūčių ir pan.
- Keisti Lietuvos visuomenės, darbdavių, valdininkų nuostatas grįžtančiųjų atžvilgiu, mažinti įtarumą, nuvertinimą, priešišumą, kurį jaučia grįžtantys piliečiai
- Skatinti organizacijų, dirbančių pritraukiant emigrantus į Lietuvą, veiklą, populiarinti ją, skleisti jų gerą patirtį
- Skleisti informaciją apie sėkmingus grįžusiųjų prisitaikymo, įsidarbinimo Lietuvoje atvejus tarp emigrantų užsienyje, pristatyti, kokią pagalbą grįžantieji gali gauti iš valstybinių institucijų (pvz., Darbo biržos), pateikti pavyzdžius, kaip tam tikros priemonės padėjo konkrečioms žmonėms prisitaikyti Lietuvoje

Tyrimas „Lietuvos piliečių, emigravusių į Vakarų šalis po 2000 m., sprendimo grįžti į tėvynę dinamika ir veiksniai (kokybinė analizė)“ buvo atliktas 2015-aisiais metais Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro užsakymu vykdant LR Vyriausybės finansuojamą projektą „Renkuosi Lietuvą“. Tyrimą atliko dr. Rasa Erentaitė

Visą tyrimo „Lietuvos piliečių, emigravusių į Vakarų šalis po 2000 m., sprendimo grįžti į tėvynę dinamika ir veiksniai (kokybinė analizė)“ ataskaitą galima rasti internete adresu www.renkuosilietuva.lt.

Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“ vieno langelio principu teikia konsultacijas visiems sugrįžusiems arba apie grįžimą galvojantiems užsienio lietuviams. „Renkuosi Lietuvą“ teikia informacinę pagalbą darbo, švietimo, sveikatos ir socialinės apsaugos, šeimos narių užsieniečių integracijos ir kitais su grįžimu susijusiais klausimais. Konsultacijas centras teikia telefonu, skype, el.paštu. Taip pat visa reikiamą informaciją bei kontaktus galima rasti interneto svetainėje www.renkuosilietuva.lt arba Facebook pa-skyroje Renkuosi Lietuvą.

„Renkuosi Lietuvą“ yra LR Vyriausybės finansuojamas projektas, kurį vykdo Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuras.

International Organization for Migration (IOM)